

Au fost odată *Tanța și Costel*...

De la un serial de televiziune la

Operațiunea Monstrul și alte pelicule

cu „Directorul“ de serviciu

al filmului românesc

Despre Octavian Cotescu, românii au început să afle mai ales prin 1962, atunci când la Televiziunea Română a început să se difuzeze miniseriul *Iubirea e un lucru foarte mare*, cunoscut în popor ca *Tanța și Costel*, pe scenariul scriitorului Ion Băieșu, în care actorul juca împreună cu Coca Andronescu, în regia lui Titi Acs. (Mai târziu, peste un deceniu și ceva, rolurile inspirate de cele două personaje au fost interpretate, într-o versiune cinematografică mult modificată și extinsă – *Astă seară dansăm în familie*, în regia lui Geo Saizescu –, de către un alt duo de actori faimoși – Dem Rădulescu și Vasilica Tastaman.)

Ion Băieșu (pseudonimul literar al lui Ion Mihalache, 2 ianuarie 1933, Aldeni, Cernătești, Buzău – 21 septembrie 1992, București) a fost un scriitor român, dramaturg și autor de scenarii pentru televiziune și film. A lansat celebrul cuplu comic *Tanța și Costel*, în interpretarea celor doi mari actori din anii '60, Coca Andronescu și Octavian Cotescu. A scris multe volume de schițe cu subiecte comice, explorând și genul dramatic. A publicat un singur roman, *Balanța*, ecranizat de Lucian Pintilie, iar postum i-a apărut și un *Jurnal*.

Ion Mihalache s-a născut la 2 ianuarie 1933 în satul Băiești din comuna Aldeni, în județul Buzău, într-o familie de țărani, părinții săi fiind Aurelia și Ion Mihalache. Copilăria i-a fost afectată de sărăcie și foamete. Între 1940 și 1944, a urmat școala primară în localitatea natală și într-un

sat învecinat. În 1944, s-a înscris la îndemnul preotului Ciomag la Liceul Comercial din Buzău, unde a fost premiant. Intenționa să plece să se angajeze la construcția Canalului Dunăre – Marea Neagră, însă în gara din Buzău a hotărât să meargă, în schimb, la București, unde s-a înscris la Școala de Literatură „Mihai Eminescu“. În 1951, a fost admis atât la Facultatea de Filozofie, cât și la Facultatea de Filologie din București, instituții pe care avea să le absoluteze mult mai târziu, în 1961.

Povestea este însă un pic mai complicată. Ion Mihalache a văzut lumina zilei la 2 ianuarie 1933 în satul Băiești, din județul Buzău. A urmat școala primară din localitate, apoi liceul comercial din Buzău. La începutul anilor '50, pleacă la muncă pe șantierul Canalului Dunăre – Marea Neagră ca să-și ajute familia. Dar nu mai ajunge pentru că, sfătuit de niște prieteni, se duce și să dea examen la Facultatea de Drept din București. Din greșală, ca într-o schiță scrisă de el însuși, Ion nimerește în altă sală de examen... și este admis la Facultatea de Filozofie. Pentru că era sărac și nu avea niciun suport material din partea familiei lui, publică poezii pe la diverse reviste. Întâmplător, dă examen la Școala de literatură „Mihai Eminescu“, unde este admis din prima.

Renunță o vreme la studiile de Filozofie și începe să publice primele creații semnate cu... un nume nou: Ion Băieșu. „Băieșu“ vine de la satul unde s-a născut, Băiești. Băieșii era termenul vechi pentru mineri. În biografia, se spune de obicei că Ion Mihalache s-a născut în Aldeni, dar asta numai pentru că Băieștiul a dispărut în urma unor alunecări de teren și familia lui a trebuit să se mute în satul Aldeni.

Cum era Ion Băieșu ca om, tată sau amic, numai cei apropiați știu. Avea mulți prieteni care îl iubeau sincer și care ar fi făcut orice pentru el, povestește Radu Băieșu, fiul lui. În casa familiei Băieșu era un permanent du-te-vino de actori, cântăreți, regizori, scriitori, cu toții celebri și adorați de public. Luni venea actorul Octavian Cotescu, marți apăreau fotbalistul și antrenorul Cornel Dinu și poetul Mircea Micu. Joi, graficianul Florin Pucă și interpretul de muzică populară Benone Sinulescu. Dar cei mai buni prieteni ai lui Ion Băieșu au fost prozatorul Fănuș

Neagu și criticul literar Eugen Simion. Cu acesta din urmă stătea câte o oră de vorbă la telefon, în fiecare dimineață. Ținea foarte mult la părerea lui.

„Eu l-am iubit foarte mult pe tata!“, mărturisește Daniela, fiica scriitorului. „Enorm! Toți l-am iubit! Era un om extraordinar. Nu-mi vine să cred că se împlinesc atâția ani de la moartea lui. Și prietenii lui l-au iubit. Știu de la tata că amicii lui buni din tinerețe erau poeții Nicolae Labiș și Nichita Stănescu. Un alt bun prieten a fost și regizorul Ion Cojar, care i-a și montat cele mai importante piese – *Iertarea*, la Teatrul Mic, și *Preșul*, la Teatrul de Comedie. Cu maestrul Cojar, tata mergea adesea la pescuit. Apropiat de familia lor era și actorul Alexandru Repan, care era și vecin cu ei.“

Lui Băieșu îi plăcea foarte mult să studieze oamenii. A avea carnețele în care își nota nume, întâmplări, situații absurde sau comice, pe care ulterior le prelucra. Pentru el, scrisul devenise, la un moment dat, o tortură, pentru ca multă vreme a fost obligat să scrie câte o proză scurtă pe zi, așa că multe povestiri și schițe ale lui prelucrează același idei.

Băieșu era foarte popular și lumea știa cine e. Datorită serialului cu Tanța și Costel și a piesei *Preșul*, era cunoscut în toată țara. Era divinizat de o adevărată armată de vânzătoare, frizerițe, chelneri, fotbaliști (a scris multă vreme cronică sportivă și a călătorit în străinătate grație fotbalului). Primea tone de scrisori pe care le aducea acasă, cu geanta.

În 1952, s-a angajat ca redactor la revista *Albinam*, ajungând în același an redactor la *Scînteia Tineretului*. La acest cotidian, a înaintat mai târziu până la funcția de redactor-șef adjunct. Editorial, a debutat în 1956 cu volumul de proză scurtă *Necazuri și bucurii*. „Ion Băieșu“ era doar un pseudonim literar. Pe el îl chema, de fapt, Ion Mihalache și, pentru a putea publica în perioada comunistă (Ion Mihalache fiind și numele fostului președinte al Partidului Național Țărănesc), și-a luat acest pseudonim.

Cu volumul de povestiri *Sufereau împreună* (1965) a intrat pentru prima dată în atenția criticii literare, lăsând în urmă umorul facil care îi

caracterizase creația de până atunci, pentru a explora personaje mai „complicate și stranii“, după cum scria criticul Gabriel Dimisianu. În 1966, a înființat revista *Amfiteatru*, la care au scris Fănuș Neagu, Gabriel Dimisianu, Adrian Păunescu, Gheorghe Iova, Constanța Buzea și alții. În 1967, a publicat volumul *Iubirea e un lucru foarte mare. Câteva minunate povestiri despre Tanța și Costel*. La cererea Televiziunii Române, scria deja și micile scenarii după care s-a turnat serialul *Tanța și Costel*, consacrat de cuplul de actori Octavian Cotescu – Coca Andronescu și reluat ulterior ca film artistic de duoul alcătuit din Dem Rădulescu și Vasilica Tastaman. În 1969, a fost înlăturat de la conducerea revistei *Amfiteatru*, moment din care a refuzat orice alte funcții oficiale, alegând să se susțină financiar din scris, ca liber-profesionist. În 1985, a publicat romanul *Balanța*, într-o variantă drastic cenzurată. Versiunea integrală a cărții a apărut abia în 1990, cu o prefață a bunului său prieten Eugen Simion.

Romanul *Balanța* reprezintă momentul de apogeu al lui Băieșu și un adevărat triumf literar. Puțini știu că toată viața lui a suferit în tăcere, pentru ca mulți îl considerau un „scriitor facil, cu priză la mitocani, incapabil de o operă profundă“. Așa că scrierea unui roman reprezenta pentru el un pariu foarte important. A păstrat secretul *Balanței* timp de 10 ani. Doar soția lui, care îi dactilografia toate textele, știa. Primul om care a citit romanul a fost criticul Eugen Simion. În momentul în care acesta și-a dat acordul, confirmând valoarea textului, Ion Băieșu a avut curajul să-l scoată la iveală. Când romanul a ajuns la editura Cartea Românească, bieții redactori de acolo s-au luat cu mâinile de cap, pentru că era, conform epocii respective, o operă mult prea îndrăzneată. După ce romanul a fost predat la editură, a urmat un război al nervilor de uzură și o adevărată tocmeală cu cenzura. Redactorii tăiau pasaje întregi, de frică să nu-și piardă locul de muncă. Până la urmă, *Balanța* a apărut, fără unele pasaje destul de consistente (care au fost readăugate după revoluție de autor – parțial, pentru că fuseseră distruse, iar el nu a păstrat copii).

După cărțile, scenariile și ideile sau personajele lui s-au realizat și filme. Dacă, începând din 1962, s-a filmat miniserialul de televiziune *Iubirea e un lucru foarte mare*, în 1972, tema a fost reluată în filmul de lungmetraj *Astă seară dansăm în familie*, scenariul fiind semnat de Băieșu în colaborare cu regizorul Geo Saizescu.

Camera albă (1964, regia Virgil Calotescu, cu Amza Pellea în fruntea distribuției) avea un scenariu semnat de Băieșu și Francisc Munteanu: „Este o poveste simplă, pot spune chiar banală, despre un om care, salvând pe un altul – pe care nu-l cunoaște are de suferit toate consecințele unui accident și implicațiile pe care medicina le cataloghează în numele științei“, arăta regizorul.

Apoi a fost *Mere roșii* (1976), în regia lui Alexandru Tatos și cu Mircea Diaconu în rolul principal. De fapt, personajul Mitică apare pentru prima oară în nuvela *Treizeci și opt cu doi* din volumul *Sufereau împreună*. Medicul acesta chiar a existat în realitate. Se numea Eugen Schileru, era un urolog genial și un fanatic al meseriei, care nu primea șpagă și se lupta cu oricine pentru pacienții lui. A fugit din țară cu o barcă pneumatică, ajungând în Turcia, apoi în America, unde, plin de avânt și energie, și-a deschis o clinică particulară. Personajul a „migrat“ în mai multe opere literare (așa cum avea obiceiul Ion Băieșu de a folosi unele teme și personaje în mai multe ipostaze). De altfel, și multe dintre personajele romanului *Balanța* sunt inspirate de persoane reale. De exemplu, tatăl Nelei, care și-a pus mâna pe șina trenului ca să nu lupte împotriva URSS-ului, este tatăl Ligiei, o prietena de-a soției lui Băieșu. În cele din urmă, romanul a fost considerat prea „dur“ de cenzură, iar reacțiile au fost atât de puternice după apariție încât a fost retras de pe piață, explica fiica scriitorului. „Tipografi au lucrat pe ascuns o noapte și au mai scos un tiraj clandestin, pe care l-au vândut ei. Succesul a fost colosal, cred că a fost singurul roman care a circulat în România ca samizdat, iar când Băieșu a fost internat imediat după apariție la spitalul de Urgență Floreasca, toată lumea era convinsă că l-a bătut Securitatea, ceea ce era total fals.“

Băieșu a contribuit și la alte producții cinematografice sau de televiziune.

Omul care ne trebuie (1979) a fost regizat de Manole Marcus. Rolurile principale au fost interpretate de actorii Ilarion Ciobanu, Jeana Gorea, Octavian Cotescu („Nedelcu“, directorul general al unui trust de construcții) și Catrinel Dumitrescu. Acțiunea comediei este centrată în jurul personajelor tipice ale epocii: Vasile, maistru betonist pe un șantier, are probleme în familie, fiindcă soția ar vrea să trăiască în oraș, fiul oscilează în alegerea drumului în viață între matematică și fotbal, iar fiica este îndrăgostită de băiatul unei personalități influente pe plan local. (<http://aarc.ro>)

Grăbește-te încet (1982) este un film regizat de Geo Saizescu. În rolurile principale au apărut actorii Dem Rădulescu, Tamara Buciuceanu și Cornel Vulpe. Scenariul este o ecranizare după piesa de teatru *Alibi*, de Ion Băieșu.

Duminică în familie este un film din 1988, regizat de Francisc Munteanu după un scenariu scris de Ion Băieșu, în colaborare Nicolae Țic și Dan Marcoci. Distribuția era alcătuită din George Mihăiță, Patricia Grigoriu, Gina Patrichi, Aurel Giurumia, Ioana Crăciunescu, Constantin Diplan și Ștefan Sileanu. Filmul prezintă o poveste de dragoste între un programator zăpăcit și neîndemânatic și o tânără arhitectă, care crește patru frați minori după ce părinții lor au murit. Dându-și seama că arhitecta este femeia ideală pentru el, cercetătorul îi cucerește inima prin câștigarea mai înainte a dragostei copiilor.

Tot după un scenariu de Băieșu este și *Miracolul* (1988), regia Tudor Mărăscu. „Miracolul“ din titlu se refera la ineditul eveniment produs de un inginer agronom care aduce apa într-o comună secetoasă din Dobrogea. Nicolae Praidă, Horațiu Mălăele, Colea Răutu, Teodora Mareș, Șerban Ionescu și Ernest Maftעי apar pe generic.

De ce are vulpea coadă (1989, regia Cornel Diaconu) are o intrigă nostalgică, semnată tot de Băieșu. Un cuplu bucureștean tipic – jucat de Rodica Mandache și Geo Costiniu – pleacă în concediu împreună cu

băiețelul lor în vârstă de doar șase ani, Gabi, la părinții soțului, într-un sat idilic de munte. Aici, are loc și un incident... cu o vulpe și un curcan. Privită prin ochii copilului, „întoarcerea“ familiei de orășeni în lumea pitorească a satului devine absolut cuceritoare, atingând și făcând să vibreze strunele sufletului celui care a lăsat în urmă universul copilăriei de mult, prea mult timp. Bunicul și bunica sunt foarte fericiți și, evident, sunt cucerți de inocența lui Gabi, arătându-i „valorile satului românesc și, mai ales, rolul țăranului în existența orășeanului“, dar acest lucru nu este un motiv ca micuțul Gabi să nu provoace diferite incidente datorită năzbâtiilor sale, mai ales că în grădina casei, își face apariția o... vulpe. (www.cinemagia.ro)

Harababura (1991) este o comedie regizată de Geo Saizescu. Rolurile principale au fost interpretate de actorii Dem Rădulescu, Ileana Stana Ionescu și Ștefan Bănică. Scenariul este scris de Ion Băieșu și Geo Saizescu, având la bază un subiect al lui Alexandru Struțeanu. Filmul prezintă peripețiile mai multor turiști care se îndreaptă într-un weekend din București spre Brașov. Aventurile lor, la limita bunului-simț, se completează cu comentariile a trei bicicliști.

Vinovatul este un film psihologic din 1991 regizat de Alexa Visarion după piesa de teatru cu același titlu de Ion Băieșu. Distribuția era una remarcabilă: Ștefan Iordache, Carmen Galin, Dana Dogaru, Mircea Diaconu, Dan Condurache, Rodica Negrea, Cătălina Murgea, Eusebiu Ștefănescu. Ștefan, un informator al Securității care-și denunțase cel mai bun prieten, prin aceasta cauzându-i arestarea și moartea, realizează, în timpul unei petreceri, că viața sa este total lipsită de sens...

Și la televiziune, Băieșu a semnat scenariile mai multor producții, între care *Avocatul* (1976, regia Octavian Sava, Dan Mihăescu, Grigore Pop), *Un text cu bucluc* (1976, film serial regizat de Dan Mihăescu, cu Jorj Voicu și Ștefan Mihăilescu-Brăila), *Aventura sub pământ* (1982, regia Sergiu Ionescu), *Sper să ne mai vedem* (1985, regia Puși Dinulescu) și *Omul din Buzău* (1988, cu Dem Rădulescu, Tudorel Filimon și Aurel Cioranu).

După jumătatea anului 1990, a început să lucreze împreună cu regizorul Lucian Pintilie la scenariul filmului *Balanța*, pe care nu a mai apucat să îl vadă. A murit pe 21 septembrie 1992, în Statele Unite ale Americii.

Filmul, care a fost prezentat la Festivalul Internațional de Film de la Cannes din 1992, în afara competiției, prezintă povestea unei tinere absolvente care se luptă cu structurile imobile ale societății din ultimii ani ai perioadei comuniste. Lucian Pintilie a distribuit o sumedenie de mari actori într-o peliculă care a prilejuit afirmarea Maiei Morgenstern – în rolul Nela și a lui Răzvan Vasilescu – care-l întruchipa pe medicul Mitică Bostan. Alături de cei doi au mai jucat Victor Rebengiuc – primarul, Dorel Vișan – preotul, Ion Pavlescu – doctorul Gâlcescu, Mariana Mihuț – soția preotului, Gheorghe Visu – preotul din tren, Dan Condurache – procurorul, Virgil Andriescu – tatăl Nelei, Matei Alexandru – Butușină, Leopoldina Bălănuță – mama Nelei, Magda Catone – asistenta lui Mitică, Ionel Mihăilescu – Titi, Dorina Lazăr – verișoara lui Titi, Victoria Cociaș – pacientă, Constantin Drăgănescu – verișorul lui Titi, Marcel Iureș, Florin Călinescu – securist, Dumitru Chesa – vânzătorul ambulant, Eugenia Bosânceanu – pacientă, Ion Fiscuteanu Mitică Popescu, Anda Onesa – sora Nelei, Mihai Constantin – soldat, Dragoș Pâslaru – terorist, Ștefan Radof – politicianul, Aristide Teică – un țigan, Ion Chelaru, Emil Hossu – securist, Nicolae Girardi, George Alexandru, Tania Popa, Boris Petroff, Valentin Uritescu – milițian, Puiu Lazăr, Aristița Diamandi – profesoară, Simona Măicănescu, Jana Gorea, Angela Ioan, Candid Stoica, Bogdan Uritescu, Gelu Nițu – milițian, Adrian Titieni, Ica Matache, Alexandru Bindea, Julieta Strâmbeanu, Stelian Nistor etc.

Balanța a fost primul film românesc (în fapt, o coproducție româno-franceză) restaurat în format digital 4 K și a rulat din nou în cinematografe în această versiune începând din februarie 2020. Pelicula prezintă povestea unei tinere profesoare și a unui medic dintr-un spital de provincie, care încearcă să facă față ultimelor zile ale comunismului și luptă pentru normalitate într-o Românie marcată de stereotipurile jumătății de veac ale orânduirii socialiste.

„Fiica unui colonel de securitate, cu o experiență confortabilă și protejată, beneficiind de avantajul studiilor în străinătate (părinții la Moscova, iar copiii la Paris), eroina își ia viața pe cont propriu numai în momentul plecării la post.

Locul *debarcării* – nu altul decât orașul cu rezonanță de dezastru național, Copșa Mică – este și el plin de semnificații. În precipitatul ritm al evenimentelor, din perspectiva sa proaspătă, Nela descoperă dimensiunile incredibile ale catastrofei ce a făcut faima neagră a României lui Ceaușescu: abuzurile autorităților, corupția generalizată, promiscuitatea din spitale și școli, criminala politică ecologică. Un peisaj moral dezolant cu oameni ale căror lașități, mai mici sau mai mari, sunt justificate de necesitatea de a supraviețui în această carceră. Nela mai află pe propria piele ce înseamnă mâna lungă a Securității. În plus, ea descoperă indiferența iresponsabilă care face posibilă funcționarea acestui mecanism absurd.

Din fericire, excepțiile o fac să-și recapete speranța. Întâlnindu-l pe insurgentul doctor Mitică, ea găsește un suflet-frate care aduce bucuria revoltei în doi. Înainte de a forma un cuplu de îndrăgostiți, ei formează un cuceritor cuplu de răzvrățiți. Spontana lor revoltă în fața justiției, sancționată brutal de milițienii și securiștii care-i urmăresc pretutindeni, are o doză de naivitate. Sinceritatea și demnitatea (atâta câtă este) gesturilor generează însă atașamentul imediat. În romanul inspirator de Ion Băieșu, protagoniștii sunt *pozitivi, romantici, puri*, cum îi caracteriza scriitorul însuși în jurnalul publicat postum. În viziunea lui Pintilie, ei mai sunt curați ca lacrima și, tocmai pentru a-i face mai credibili, cineastul întărește trăsăturile mai puțin luminoase. Vocabularul cuplului e plin de stridențe, iar metodele pentru impunerea propriului adevăr nu sunt chiar ortodoxe (vezi discuția Nelei cu medicul tatălui, vezi șmecheria la care recurge Mitică pentru a-și opera protejatul). În plus, cei doi au o atitudine impenitentă în fața morții: ea transportă cenușa părintelui său într-un borcan de Nescafe, iar el pierde dintr-un camion hârbuit cadavrul pacientului preferat. Aceste detalii fac parte din strategia regizorului

de subminare a patetismului prin intruziunea grotescului și de sfidare a spaimei de moarte prin deriziunea imaginii ei.

Cheia de lectură ne este oferită chiar din prima secvență, magnifica scenă de interior în care asistăm la sfârșitul tatălui bolnav de cancer în timp ce Nela vizionează pe peretele garsonierei un film de familie. Pelicula ce se derulează pâlپător vorbește despre trecutul glorios al colonelului de securitate acum muribund, dar și despre caracterul nărăvaș al fiicei sale care, în toiul unei petreceri, pune mâna pe un pistol și-i amenință pe toți invitații. Admirabila capacitate de a concentra în câteva cadre o biografie trecută și una viitoare și de a sugera eșecul unei generații și apariția uneia noi, care-i condamnă greșelile.

În aproape toate peripețiile *Balanței*, tragicul este dezamorsat de apariția accidentului comic. Efectele sunt savuroase, dar înțelesurile neli-niștitoare, ca în secvența dezordonatelor manevre militare în care cei doi sunt gata să-și piardă viața. Există în film și excepții de la tactica derizivității. Nu mai apare nicio sugestie umoristică în momentul întâlnirii eroilor cu oroarea supremă, moment pe care autorul îl numește *Masacrul inocenților*. Măcelul în care sunt uciși de trupele reunite ale Miliției și Securității copiii luați ostatici de câțiva desperados fugari din țară are același șocant impact ca moartea lui Vuică din *Reconstituirea*. Spre deosebire de acel film-pereche din filmografia lui Pintilie, *Balanța* se încheie exaltând speranța. Regăsirea celor doi sub stejarul masiv este dătătoare de încredere în viitor. Suntem cu puțin înainte de decembrie '89...

Lucid cum îl știm, cineastul boicotează însă happy-endul și introduce un avertisment. Cuplul așteaptă cu emoție un copil, dar *Dacă e normal, îl omor!*, declară cu fața la public și cu pistolul în mână protagonistul. Noi înțelegem ce vrea să spună: nu e o aluzie la emblematicii noștri handicapați (cum a priceput un critic francez!), ci e vorba despre normalitate în sensul de resemnare. „Șocant sfârșit, dar perfect potrivit cu întregul ansamblu care se lasă citit ca un elogiu al libertății“, scria Dana Duma în cronica filmului publicată în revista *Noul Cinema*, numărul 11 / 1992. (<https://aarc.ro>)